

BIBLIOTEKA
AVANTURA REČI

Urednik:
Borislav Pantić

Naslov originala:
Muriel Barbery
Une gourmandise

Copyright © Éditions Gallimard, Paris, 2000.
Copyright © 2008 za Srbiju i Crnu Goru Čarobna knjiga

Autor ilustracije na naslovnoj strani: Dragan Bibin
Cover art copyright © Čarobna knjiga

Nijedan deo ove publikacije, kao ni publikacija u celini, ne sme se reprodukovati, umnožavati, prešampavati niti u bilo kojoj drugoj formi i bilo kojim drugim sredstvom prenositi ili distribuirati bez odobrenja izdavača.

Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač prema odredbama Zakona o autorskim pravima.

ISBN: 978-86-7702-083-5

Čarobna knjiga
Beograd 2009.

Mjuriel Barberi

POSLASTICA

Prevod:

Melita Logo-Milutinović

**Čarobna
knjiga**

Za Stefana, jer bez njega...

Ukus

Ulica Grenel, soba

Za sto sam sedao poput kakvog monarha. Bili smo kraljevi, bili smo sunca, u tih nekoliko časova gozbe koji će odlučiti o njihovoj sudbini, ocrtati horizont njihovih kuvarskih nada, tragično blizak ili predivno dalek i blistav. Ulazio sam u salu kao što konzul ulazi u arenu da ga pozdrave, i naređivao da pir započne. Ko nikad nije osetio opojni miris moći, ne može da zamisli taj iznenadni talas adrenalina koji se razliva kroz celo telo, pokretima daje sklad, briše sav umor, svu stvarnost nepodređenu vašem zadovoljstvu, taj zanos moći bez kočnica, kada više nema borbe, već samo uživanja u osvojenom, beskrajnog naslađivanja pijanstvom od izazivanja straha u drugima.

Takvi smo bili, vedrili smo i oblačili za najvećim trpezama Francuske, nakljukani izvrsnim jelima, sopstvenom slavom i neutaživom željom, i dalje uzbuđljivom poput prve hajke lovačkog psa, da ocenujemo koliko su izvrsna.

Ja sam najveći svetski gastronomski kritičar. Sa mnom se ta nižerazredna struka uzdigla na ravan najuglednijih. Ceo svet zna za mene, od Pariza do Rija, od Moskve do Brazavila, od Sajgona do Melburna i Akapulka. Stvarao sam i uništavao reputacije, na svim onim silnim veličanstvenim agapama bio sam svesni i nemilosrdni nadzornik iz čijeg su se pera led i med izlivali na sve strane, po novinama, emisijama i raznim tribinama na koje su me neprestano pozivali da razglabam o nečemu što je dotad bilo namenjeno zatvorenom svetu specijalizovanih časopisa ili predasima između nedeljnih hronika. Zanavek sam među lovačke trofeje okačio neke od najčuvenijih leptirova s belom kapom. Ja, i samo ja, zaslužan sam za uspon a potom pad kuće Parte, propast kuće Sanžer, sve blistaviji sjaj kuće Marke. Zanavek, da, zanavek sam od njih načinio to što jesu.

Držao sam večnost u ljusci svojih reči, a sutra ću umreti. Umreću za četrdeset osam časova – osim ako nisam umirao šezdeset osam godina i tek se danas udostojio da to primetim. Bilo kako bilo, juče je Šabro, moj lekar i prijatelj, izrekao presudu: „Matori, imaš još četrdeset osam sati.” Kakva ironija! Posle decenija krkanluka, potoka vina, alkohola svih vrsta, posle života u puteru, kajmaku, sosu, prženoj hrani, večitom preterivanju, znalački osmišljenom, brižljivo negovanom, moji najverniji saradnici, gospa Jetra i njena desna ruka Želudac, drže se izvanredno, a izdaje me srce. Umirem od srčane

insuficijencije. Kakva gorčina pride! Toliko sam drugima zamerao što ga nema u njihovoj kuhinji, njihovom umeću, da nikad nisam pomislio kako u stvari meni nedostaje to srce koje me izneverava tako naprasno, s jedva prikrivenim prezirom, budući da se satara toliko brzo naoštrila...

Umreću, ali to nije važno. Od juče, od Šabroa, bitno je samo jedno. Umreću, a ne mogu da se setim jednog ukusa koji mi se mota po srcu. Znam da je taj ukus prva i poslednja istina celog mog života, on drži ključ srca koje sam odonda ućutkao. Znam da je posredi ukus iz detinjstva, ili mladosti, izvorno i predivno jelo, starije od kritičarskog poziva, od svake želje i težnje da iskažem uživanje u hrani. Zaboravljen ukus, ugnežden u najdubljem delu mog bića, otkriva mi se u sumrak života kao jedina istina koja je u njemu izrečena – ili učinjena. Tražim i ne nalazim.

(Rene)

Ulica Grenel, pazikućin stan

I šta još hoće?

Nije im dosta što svakog božjeg dana kupim blato koje spada s njihovih bogataških cipela, usisavam prašinu koju nanosi njihovo bogataško švrćkanje, slušam njihove bogataške razgovore i brige, hranim im kuce i mace, zalivam im biljke, brišem nos njihovim izdancima, primam njihove novogodišnje poklone, što je jedini trenutak kada ne izigravaju bogataše, udišem njihove parfeme, otvaram vrata njihovim poznanicima, raznosim im poštu, nadevenu bankarskim izvodima s bogataškim računima, bogataškim rentama i bogataškim minusima, silim se da im uzvratim osmehe, i, naposletku, stanujem u njihovoj bogataškoj zgradi, ja, pazikuća, nikogovička, spodoba iza prozora, koju na brzaka pozdravljaju da bi umirili savest, pošto im je neprijatan prizor matore spodobe sklupčane u mračnom budžaku bez kristalnog lusteru, bez lakovanih baletanki, bez kaputa od kamilje dlake, neprijatan im je, ali istovremeno utešan, jer otelovljuje društvene razlike koje oprav-

pravu nadmoć njihovog staleža, jer predstavlja suprotnost koja uzdiže njihovu širinu duha, jer mu je uloga da ističe njihovu otmenost – ne, nije im dosta, pošto bi povrh svega toga, povrh toga što iz dana u dan, iz sata u sat, iz minuta u minut, ali pogotovo, što je najgore, iz godine u godinu, vodim nezdrav život isposnice, trebalo da razumem njihove bogataške muke?

Ako hoće da saznaju šta ima novo kod Gospoodina, nek mu pozvone na vrata.

Gazda

Ulica Grenel, soba

Otkad znam za sebe, volim da jedem. Ne bih mogao tačno da navedem šta mi je izazvalo prva gastronomska oduševljenja, ali u pogledu identiteta moje prve omiljene kuvarice, moje babe, nema mnogo mesta sumnji. Dakle, na prazničnom jelovniku bilo je mesa u sosu, krompira u sosu, i sosa da se sve to prelije. Nikad nisam shvatio da li sam kasnije uzalud pokušavao ponovo da oživim detinjstvo ili gulaše, ali nikad više ništa nisam tako halapljivo probao – stručnjak sam za taj oksimoron – kao za babinim stolom krompiriće natopljene sosom, slasne sunderčiče. Da nije možda tu onaj zaboravljeni osećaj koji mi izbija u grudima? Da li je dovoljno zamoliti Anu da ostavi nekoliko krtola u moći pečenog petla s vinom „buržoa”? Avaj, dobro znam da nije. Dobro znam da je ono za čim tragam uvek izmicalo mom nadahnuću, sećanju, razmišljanju. Čarobni „francuski lonac”, lovačka piletina da padneš u nesvest, čudesni petao u vinu, straobalni teleći gulaš, sve je to društvo iz mog mesožderskog i

sosastog detinjstva. Mnogo vas volim, ljupke posude s mirisom divljači – ali sada ne tražim vas.

Kasnije se, uprkos tim starim i nikad neizneverenim ljubavima, moj ukus okrenuo drugim kulinarskim predelima, i na ljubav prema gulašu nadogradio se, s dodatnom slašću koju pruža uverenje u njegov sopstveni eklekticizam, neodoljivi zov ogoljenih ukusa. Tananost milovanja prvog zalogača sušija na nepcu za mene više nema tajni, i blagosiljam dan kada sam na jeziku spoznao opojni i gotovo erotični baršun ostrige koja dolazi za komadićem hleba sa slanim puterom. S tolikom umešnošću i hitrinom izvukao sam iz ljuštore njenu čarobnu slast da je taj božanski zalogaj za sve postao religijski čin. Između dve krajnosti, toplog bogatstva „lonca” i kristalastog obrisa školjke, prošao sam čitav spektar kuvarskog umeća, kao svestrani esteta koji je uvek za jedno jelo u prednosti – ali za jedno srce u zaostatku.

Čujem Pola i Anu kako tiho razgovaraju u hodniku. Napola otvaram oči. Pogled mi, po običaju, pada na savršenu oblinu skulpture vajarke Fanholove, Anin poklon za moj šezdeseti rođendan, davno beše sve mi se čini. Pol polako ulazi u sobu. Od svih nećaka i nećaki jedino njega volim i cenim, prihvatam samo njegovo prisustvo u poslednjim časovima života, i njemu sam, kao i svojoj ženi, dok sam još mogao da govorim, poverio šta me muči.

„Neko jelo? Slatkiš?“, upitala je Ana s jecajima u glasu.

Ne podnosim da je gledam takvu. Volim svoju ženu, kao što sam oduvek voleo lepe predmete u svom životu. Tako je to. Živeo sam kao gazda, umreću kao gazda, bez izliva osećanja i sklonosti ka sentimentalnosti, bez ikakve griže savesti zbog toga što sam nagomilavao dobra, osvajao duše i bića kao da kupujem skupu sliku. Umetnička dela imaju dušu. Možda zato što znam da se ne mogu svesti na jednostavan život minerala, na beživotne elemente koji ih sačinjavaju, nikad me nije bilo sram da Anu posmatram kao najlepše od svih, nju, koja je četrdeset godina svojom do tančina izvajanom lepotom i dostojanstvenom nežnošću unosila radost u odaje mog carstva.

Ne volim da je vidim uplakanu. Na pragu smrti, osećam da očekuje nešto, pati zbog neumitnog kraja, koji se ocrtava na obzorju sledećih časova, i plaši se da ću nestati u istom odsustvu komunikacije kakvo održavamo otkako smo se venčali – istom, ali konačnom, neopozivom, bez nade, bez izgovora da će se možda sutra nešto promeniti. Znam da misli ili oseća sve to, ali ne potresam se zbog toga. Nas dvoje nemamo šta jedno drugom da kažemo, i moraće to da prihvati, pošto sam ja tako hteo. Samo bih voleo da to pravilno shvati, kako bi ublažila svoje patnje, a pogotovo moje nezadovoljstvo.

Sada više ništa nije važno. Osim onog ukusa za kojim tragam po rubovima pamćenja, a on mi, besan zbog izdaje koje se čak i ne sećam, uporno pruža otpor i izmiče.

(Lora)

Ulica Grenel, stepenište

Sećam se kako smo kao deca letovali u Grčkoj, na Tinosu, groznom, sprženom i ogoljenom ostrvu koje sam omrzla od prvog trenutka, od prvog koraka po čvrstom tlu, kad sam napustila palubu, kad sam napustila jadranske vetrove...

Debela sivo-bela mačka skočila je na terasu, a odande na zidić koji je odvajao naše boravište od nevidljive susedne kuće. Debela mačka: za tamošnja merila bila je ogromna. Okolina je vrvela od izglednelih životinja kojima se glava klatila, a njihove izmorene kretnje kidale su mi srce. Ali ova je, čini se, veoma brzo shvatila zakon opstanka: savladala je terasu, probila se do vrata trpezarije, unutra se ohrabrila i, bez zazora, poput uterivača pravde navalila na pečeno pile koje se šepurilo na stolu. Zatekli smo je kako se gosti našom hranom, delovala je tek malčice uplašeno, možda samo da bi nas obrlatila dok odsečnim i stručnim zagrizom ne otkine krilce i ne zbríše kroz vrata terase, s plenom u čeljustima, mahinalno mrnjauknuvši, na najveću radost nas dece.

On, naravno, nije bio tu. Trebalo je da se vrati iz Atine kroz nekoliko dana, pa smo mu tad prepričali dotičnu zgodu – mama ju je prepričala, slepa na njegov prezriv izraz, na odsustvo ljubavi – on nije obraćao pažnju, jer je već plovio ka nekoj drugoj žderačini, daleko, na suprotnom kraju sveta: bez nas. Pa ipak, pogledao me je s nekakvim odsjajem razočaranja u dnu zenica, osim ako nije posredi bila odbojnost, ili možda surovost – verovatno sve to istovremeno – i rekao mi: „Eto kako se opstaje, mačka je živi primer”, a njegove reči zazvučale su poput mrtvačkih zvona, reči kojima se ranjava, reči kojima se nanosi bol, baca na muke prestrašena devojčica, tako slaba, tako beznačajna: nevažna.

Bio je surov čovek. Surov u ophođenju, u despotskom prisvajanju predmeta, samozadovoljnom smeću, pogledu ptice grabljivice; nikad ga nisam videla da se opušta; sve je bilo izgovor za napetost. Retkim danima kad bi nam udelio malo svog prisustva, mučenje je počinjalo još od doručka; u psihodramskoj atmosferi, isprekidanim štucavim glasom raspravljali smo o opstanku Carstva: šta će se jesti za ručak? Nabavka na pijaci proticala je u histeriji. Moja majka povijala je kičmu, kao i obično, kao i uvek. A onda je on ponovo odlazio, ka drugim restoranima, drugim ženama, drugim letovanjima, gde nije bilo nas, gde se, sigurna sam, nismo pojavljivali ni kao uspomene; možda samo, u trenutku polaska, kao muve, nepoželjne muve koje teramo nadlanicom da više o njima ne bismo razmišljali: mi smo za njega bili bubetine.

Bilo je to jedne večeri, u smiraj dana. Hodao je ispred nas, s rukama u džepovima, između malih suvenirnica u jedinoj trgovačkoj ulici na Tinosu, odsečnim korakom, bez osvrtnja. Pod nama se zemlja mogla obrušiti, njemu bi bilo svejedno; išao je dalje, a nama je preostajalo da nožicama zastrašene dece premošćujemo jaz koji se dubio između nas. Sledećeg leta, s olakšanjem i ushićenjem primili smo vest da on neće ići s nama. Ubrzo smo, međutim, morali da se pomirimo s drugom pošasti, s mamom koja poput duha tumara po našim igralištima, što nam se činilo gorim, budući da je on samim svojim odsustvom uspevao da nam nanese još više zla. Ali tog dana bio je tu, grabio je uz padinu obeshrabrujućom brzinom – ja sam zastala ispred malog bircuza s neonskim svetlom, držeći se za struk pošto me je probadalo pod rebrima, i dok sam još grčevito pokušavala da dođem do daha, sa užasom sam ga ugledala kako silazi natrag, a Žan ga prati, bleđ, i gleda me netremice velikim suznim očima: zaustavila sam dah. Prošao je pored mene ne videći me, ušao u birtiju, pozdravio kafedžiju, i dok smo se mi neodlučno premeštali s noge na nogu na stepenicama pred ulazom, pokazao je nešto iza šanka, podigao ruku s jasno razdvojenim prstima koji su pokazivali „tri”, kratkim pokretom dao nam znak da uđemo i seo za sto u dnu kafane.

Radilo se o lukumadama, savršeno okruglim krofnicama koje se prže na vrelom ulju i dobijaju

hrskavu koricu, dok im unutrašnjost ostaje meka i pamučasta, pa se potom prelivaju medom i služe vruće, u tanjiriću, s viljuškom i velikom čašom vode. Evo, opet isto. Razmišljam kao on. Kao on, ljuštim osećaje u nizu, kao on, obmotavam ih pridevima, razvlačim ih, rastežem u dužini rečenice, govorne melodije, i od nekadašnje hrane ostavljam samo reči mađioničara koje u čitaocu rađaju uverenje da je jeo isto što i mi... Njegova sam kći, nema šta...

Probao je krofnicu, namrštio se, odgurnuo tanjir i upro pogled u nas. Iako ga nisam videla, osećala sam kako, s moje desne strane, Žan muku muči da proguta; ja sam pak odlagala trenutak kad ću uzeti zalogaj i, sva ukočena, glupavo gledala čoveka koji nas je posmatrao.

„Sviđa ti se?“, upitao me je hrapavim glasom.

Panika i sludenost. Pored mene, Žan je tiho dah-
tao. Upela sam se.

„Da“, promrmljala sam slabašno.

„Zašto?“, nastavio je još tvrđe, ali jasno sam videla kako se u srcu tih očiju, koje me prvi put posle mnogo godina zaista promatraju, javlja nova, dotad neviđena iskra, nešto poput zrnca očekivanja, nade, za mene nezamislivog, teskobnog i parališućeg, pošto sam odavno navikla da on od mene ništa ne očekuje.

„Zato što je ukusno?“, odvažila sam se da izustim, povivši ramena.

Izgubila sam. Koliko sam puta odonda proživljavala u mislima – i slikama – tu bolnu epizodu, taj trenutak kada se nešto moglo preokrenuti, a pustoš mog detinjstva bez oca pretvoriti u novu, blistavu ljubav... Kao na usporenom filmu, na žalosnom platnu mojih neuslišenih želja ređaju se sekunde; pitanje, odgovor, čekanje, a potom propast. Svetlost u njegovim očima gasi se, jednako brzo kao što je zasjala. Zgađen, okreće se, plaća račun, a ja se iznova vraćam u tamnici njegove ravnodušnosti.

Ali zašto ja ovde, na ovom stepeništu, uzlupanog srca, prežvakavam te odavno preživljene užase – naposljetku, trebalo bi, trebalo bi da su kapitulirali, posle tolikih godina patnje koju sam morala proživeti, na kauču, dok sam se istrajno bavila sopstvenim rečima i svaki dan za korak primicala pravu da više ne budem mržnja, da ne budem strah, već samo ja. Lora. Njegova kći... Ne. Neću ići. Ožalila sam oca kog nisam imala.